

SAUSIO 13-OSIOS NEPRIKLAUSOMYBĖS GYNĖJŲ PATIRTIS

Ričardo Grigo/BFL nuotr. / Žmonės prie Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos rūmų 1991 metų sausio 13-osios rytą

SUNKIŲ TRAUMŲ IR SOCIALINIŲ TRANSFORMACIJŲ PSICHOLOGINIAI PADARINIAI IR JŲ ĮVEIKA

Mokslinis tyrimas finansuojamas Europos socialinio fondo lėšomis pagal visuotinės dotacijos priemonę (VP1-3.1-ŠMM-07-K-02-023)

N. Grigutytė, R. Povilaitis,
Š. Jagielaitė, J. Kudarauskaitė,
D. Grigienė, E. Balčiūtė

1991 m. sausio 11–13 d. ir vėliau vykdyta SSRS agresija

1991 m. sausio 11 d. SSRS ginkluotosios pajėgos užėmė *Spaudos rūmus*, kuriuose buvo leidžiami nepriklausomos Lietuvos leidiniai.

1991 m. sausio 13 d. naktį SSRS ginkluotosios pajėgos, SSRS Vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenė ir SSRS valstybės saugumo komiteto (KGB) šturmo *televizijos bokštą* ir *Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos pastatus*.

Panaudojus ginkluotą jėgą (kovinius šaudmenis, sunkiąją karinę techniką) šturmo metu buvo nužudyta 14 bei sužeista daugiau kaip 1000 civilių žmonių.

1991 m. sausio 11–13 d. ir vėliau vykdyta SSRS agresija

Tarptautinės teisės požiūriu, 1991m. Sausio 13-osios įvykiai vertintini kaip Sovietų Sąjungos agresijos aktas prieš Lietuvos Respubliką bei 1940 m. vykdytos agresijos tęsa.

LR Generalinės prokuratūros tiriama Sausio 13-osios byla:

2010 m. 23 įtariamiesiems inkriminuojamos nusikalstamos veikos buvo perkvalifikuotos pagal Baudžiamojo kodekso straipsnius, numatančius atsakomybę *už nusikaltimus žmoniškumui ir karo nusikaltimus*.

2014 m. baigtas ikiteisminis tyrimas dėl 69 įtariamųjų, o tyrimas dėl kitų nusikalstamas veikas galimai padariusių asmenų tęsiamas toliau.

1991 m. sausio įvykiai

1991 m. sausio įvykiai - *taikus pilietinis pasipriešinimas siekiant atkurti Lietuvos nepriklausomybę.*

Sausio 13-osios dalyvių patirtį apibrėžiame trimis kriterijais:

- a) valstybėje vyko pilietinis išsilaisvinimo judėjimas;
- b) malšinant pilietinį judėjimą buvo panaudotos specialiosios pajėgos ar karinė jėga (kareiviai, milicininkai, policininkai, karinė technika, ginklai ir kt.);
- c) įvykiuose nukentėjo (buvo sužeisti ar nužudyti) civiliai asmenys.

Panašūs įvykiais istorijoje: Čekoslovakijoje (1968m.), Lenkijoje (1981 m.), Gruzijoje (1989 m.), Azerbaidžane (1990 m.) ir Ukrainoje (2014 m).

Nepriklausomybės gynėjai

2000 m. sausio 4 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos nepriklausomybės gynėjų ir kitų nukentėjusių nuo 1991 m. sausio 11–13 d. ir po to vykdytos SSRS agresijos asmenų teisinio statuso pripažinimo įstatymas.

Tyrimė dalyvavo 30 nukentėjusiųjų nuo 1991 m. sausio 11–13 dienos įvykių:

- 22 nepriklausomybės gynėjai, sužaloti 1991 m. sausio 11–13 d.
- 8 žuvusiųjų nepriklausomybės gynėjų artimieji.

Nepriklausomybės gynėjų patirti išgyvenimai

„Bet kai visi be ginklo, be nieko, tai, kaip sakant, vos ne krūtine <...> Jie, kaip sakant, beginklius puolė“

„Guli po tanku, jie važiuoja, stumi – jie važiuoja...“

„Grynom kulkom šaudė“, „Žmones stumdė su buožėmis, daužė...“

„Ir garsai, ir riksmas, triukšmas, žmonės verkia, ten, gieda... <...>
Mes meldėmės...“

Žuvusiųjų nepriklausomybės gynėjų artimųjų išgyvenimai

„Neramu buvo, bet nebuvo supratimo, kad jie važiuoja aukoti gyvybės.“

„Kai užgeso eteris, tai buvo baisoka. Buvo baisoka. O kas dabar mums ką pasakys?“

„Kažkuriuo tai momentu pradėjo vardinti pirmuosius sąrašus, ir aš išgirdau pavardę... ar taip gali būti, ar tikrai?“

„Aš galvojau, kad bus lengviau (stipriai verkia) Jau vis dėl to aš gyvenu ilgiau negu su juo – be jo, jau kažkaip... Labai sunku...“

Sausio 13-osios minėjimai

„Retkarčiais ir nevažiuoju, žinau, kad tai bus eilinis pašnekėjimas. Vat, tai kokio velnio tenai važiuoti, nuo kurio niekas nesikeičia, niekas. Įsivaizduokit, niekas“

„O kiekvienais metais, nori nenori jau tada praktiškai, privalomai turi eiti kažką pasakoti. Nors tikrai nesinori. Norisi tiesiog nueiti į kapus ir uždegti žvakutę gal, arba namuose pasimelst... tokia lygtai pareiga į Seimą nuvažiuoti, kad visai neužmirštų žmonės“

„Ir būna gražūs labai minėjimai. Nors graudu tuose minėjimuose būna, bet bet ir ir ... katarsį pajauti“

Sausio įvykių reikšmė ir poveikis gyvenime

- Sausio įvykių patyrimas, net ir praėjus 24-iems metams, veikia žmonių gyvenimą, daro įtaką jų prisitaikymui bei sukelia ilgalaikių pasekmių.
- Nukentėjusiems nuo Sausio įvykių – tiek sužalotiems nepriklausomybės gynėjams, tiek žuvusių gynėjų artimiesiems – būdingi potrauminio streso simptomai.
- Tyrimo rezultatai atskleidė, kad ne visiems tyrimo dalyviams pavyko sėkmingai susitvarkyti su Sausio įvykių metu patirtais išgyvenimais: dalis nukentėjusiųjų gebėjo remtis savo vidiniais ištekliais, tačiau kita dalis ir toliau kenčia, o visuomenė nėra pajėgi jiems padėti.

Sausio įvykių reikšmė ir poveikis gyvenime

- Išgyvenimai, patirti Sausio 13-osios naktį, nėra vienkartinė momentinė trauma, o ilgesnį laiką trukęs trauminis stresas.
- Tyrimas parodė, kad patirtos psichologinės traumos ir visus tuos dešimtmečius besitęsiantys jų padariniai niekuomet nebuvo profesionaliai įvertinti ir suteikta jų potrauminiam sutrikimams įveikti reikalinga psichoterapinė ar kompleksinė pagalba. Iki šiol formaliai yra įvardyti tik somatiniai sužalojimo (neįgalumo) nustatymo kriterijai.